

**"KUN SE ON OSA SITÄ KULTTUURIA, NIIN SIINÄ
HÄMÄRTYY SE HÄIRINNÄN RAJA"**

Tapaustutkimus valtasuhteista ja häirinnästä urheilujoukkueissa

Milja Piesanen

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian

laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2023

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteet ja filosofia
Tekijä Milja Piesanen	
Työn nimi "Kun se on osa sitä kulttuuria, niin siinä hämärtyy se häirinnän raja" Tapaustutkimus valtasuhteista ja häirinnästä urheilujoukkueissa	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 30
Tiivistelmä <p>Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena oli selvittää urheilijoiden kokemuksia seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä ja vallan vaikutuksista aiheeseen liittyen. Tutkimuksen tavoitteena oli saada ymmärrystä siitä, miten urheilun ilmapiiri voi valtarakenteiden kautta ylläpitää häirintää ja vaikeuttaa tapausten ilmituomista urheilijoiden näkökulmasta. Tämän tutkimuksen avulla on mahdollista saada lisää tietoa ja näkökulmia häirintään kytkettyneistä valtasuhteista ja häirintää ylläpitävästä urheilun ilmapiiristä.</p> <p>Tutkimus toteutettiin haastattelemalla lentopallon Mestaruusliigassa pelanneita naisia. Aineisto kerättiin kahdella ryhmähaastattelulla, joissa molemmissa oli kerralla kolme haastateltavaa. Analyysimenetelmänä toimi aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jonka avulla analyysiluokiksi muodostui valta ja päätöksenteko urheilujoukkueissa, häirintä osana urheilukulttuuria ja keinot häirinnän ehkäisemiseksi.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että häirintä urheilumaailmassa on laajalle levinnyttä ja häirintään puuttumisessa on ongelmia. Häirinnän ilmituomista vaikeuttaa erityisesti pelko leimautumisesta ja seuraamuksista. Häirintää hyväksyvä ilmapiiri kätkeytyy erityisesti huumorin taakse, mikä vaikeuttaa siihen puuttumista. Häirintä on sidoksissa sukupuoleen ja valtaan, jolloin turvallisen ilmapiirin luominen on keskiössä häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Tutkimuksen tuloksista näkyy tarve selkeille toimintamalleille häirinnän varalle ja avoimelle keskustelulle urheiluseuroissa.</p>	
Asiasanat seksuaalinen häirintä, sukupuoleen perustuva häirintä, valta, urheilu, sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Ohjaaja Matti Laukkarinen	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	VALTA-ASEMA JA HÄIRINTÄ URHEILUN KONTEKSTISSA	3
	2.1 Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä.....	3
	2.2 Valtarakenteet häirinnän taustalla.....	5
	2.3 Hegemoninen maskuliinisuus häirinnän ylläpitäjänä.....	7
	2.4 Häirintätutkimus urheilussa	9
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	12
	3.1 Aineisto	12
	3.1.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	14
	3.2 Tutkimusmenetelmä	15
	3.3 Aineiston analyysi.....	16
	3.4 Eettisyys.....	17
4	TULOKSET	19
	4.1 Valta ja päätöksenteko urheilujoukkueissa	19
	4.2 Häirintä osana urheilukulttuuria.....	21
	4.2.1 Häirintää ylläpitävät tekijät	21
	4.2.2 Häirinnän ilmituominen ja käsittely.....	24
	4.3 Keinot häirinnän ehkäisemiseksi	27
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	29
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	37
	Liite 1. Kandidaatintutkielman tutkimustiedote	37

1 JOHDANTO

Alyssa Milanon aloittaman #metoo-kampanjan myötä häirintä on noussut voimakkaasti keskusteluun yhteiskunnan eri osa-alueilla. Alun perin #metoon on kehittänyt musta kansalaisoikeusaktivisti Tarana Burke, mutta vasta kymmenen vuotta myöhemmin se sai ansaitsemaansa huomiota. Syksyllä 2017 Milanon twiitistä lähtenyt liike kehotti seksuaalista häirintää kohdanneita naisia käyttämään aihetunnistetta #metoo, jotta ongelman laajuus tunnistettaisiin. Tämän seurauksena tuhannet naiset kertoivat kokemuksistaan, mikä toi seksuaalisen häirinnän laajuuden ihmisten tietoisuuteen. Tapauksia tuli esiin niin kulttuurialalta, työpaikoilta kuin urheilunkin piiristä. (Honkasalo, 2018.).

Urheilun häirintätapaukset ovat olleet viime aikoina paljon otsikoissa ja herättäneet keskustelua (esim. HS 31.8.2023, IS 17.9.2023, Yle 9.11.2023, 26.9.2023). Uutisista käy ilmi, että häirintä on usein jatkunut pitkään ennen kuin siihen on puututtu. Joissain tapauksissa häirintää on pyritty pitämään tietoisesti myös salassa seurojen toimesta. Nämä tapaukset kertovat siitä, kuinka häirintään on vaikea puuttua ja siihen liittyy usein myös pelko kokemusten vähättelystä ja oman aseman heikkenemisestä.

Urheilussa tapahtuvan seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ymmärtämiseksi tarvitaan kattavaa tutkimusta. Suomessa aihetta on tutkittu vasta vähän ja kansainvälinenkin tutkimus on keskittynyt pääosin vain sen esiintyvyyden hahmottamiseen. Urheilussa on siis selkeä tarve laajemmalle tutkimukselle. On tärkeää saada kattavampi käsitys häirinnän esiintyvyydestä ja sen luonteesta, sekä ymmärtää häirinnän syitä ja seurauksia, jotta urheilusta voitaisiin tehdä turvallisempi ympäristö kaikille toimijoille. (Lahti ym., 2020.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen urheilijoiden kokemuksia seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä ja vallan vaikutuksesta aiheeseen liittyen. Tavoitteenani on saada

ymmärrystä siitä, miten urheilun ilmapiiri voi valtarakenteiden kautta ylläpitää häirintää ja vaikeuttaa tapausten ilmituomista. Toistaiseksi hyvin harvat häirintää koskevat tutkimukset ovat kuvailleet urheilijoiden omia kokemuksia heidän omilla sanoillaan (Fasting & Sand, 2015), jonka vuoksi tässä tutkimuksessa tavoitteenani on saada pelaajien näkökulmia ja kokemuksia aiheesta kuuluviin.

Toteutan tutkimukseni haastattelemalla lentopallon Mestaruusliigassa pelanneita naisia. Aineisto koostuu kahdesta ryhmähaastattelusta, joissa molemmissa oli kerralla kolme haastateltavaa. Aineiston analyysimenetelmänä toimii aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä avaan seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän käsitteitä sekä valtarakenteiden ja hegemonisen maskuliinisuuden vaikutusta häirintään. Pohjustan tutkimustani myös kertomalla aiemmasta häirintätutkimuksesta urheilussa. Tämän jälkeen kerron tutkimusasetelmasta tarkemmin ja lopuksi esittelen tutkimuksen tulokset sekä johtopäätökset.

2 VALTA-ASEMA JA HÄIRINTÄ URHEILUN KONTEKSTISSA

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä urheilussa on yhtä yleistä kuin muuallakin yhteiskunnassa, ja se on yhteydessä esimerkiksi sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja kulttuurisiin rakenteisiin (Lahti ym., 2020). Häirintään liittyy usein uhrin ja tekijän välinen valta-asetelma. Valtasuhteet sekä maskuliininen kulttuuri luovat pohjan häirinnälle ja mahdollistavat sen jatkumisen (emt).

Seuraavaksi taustoitan tutkimustani kertomalla seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä sekä valtarakenteista, jotka vaikuttavat häirinnän taustalla. Tämän jälkeen tarkastelen hegemonista maskuliinisuutta häirinnän ylläpitäjänä ja aiempaa tutkimusta häirinnästä urheilun kontekstissa.

2.1 Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä

Tässä tutkimuksessa määrittelen seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän tasa-arvolain mukaan. Tasa-arvolaisissa seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti loukataan henkilön koskemattomuutta luomalla uhkaava, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalinen häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä, ja se on tasa-arvolain mukaan syrjintää (Laki 609/1986). Rikoslain mukaan fyysinen seksuaalinen ahdistelu on rangaistava teko (Laki 39/1889).

Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi asiattomia vartaloon tai seksuaalisuuteen kohdistuvia huomautuksia, seksin ehdottamista epäasiallisissa yhteyksissä, fyysistä lähentelyä tai kaksimielisiä vitsejä ja härskejä puheita, jotka tuntuvat loukkaavilta (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2018). Monissa häirintää koskevissa tutkimuksissa eritellään

seksuaalinen häirintä sanalliseen, sanattomaan ja fyysiseen käyttäytymiseen (Fasting & Sand, 2015; Kokkonen, 2019). Seksuaalista häirintää sanallisesti ilmentävät alentavat kommentit, kuten homottelu tai huorittelu, tungettelevat henkilökohtaiset kysymykset, seksuaalisuuteen liittyvät juorut ja painostavat pyynnöt seksuaaliseen kanssakäymiseen. Sanaton seksuaalinen häirintä käsittää seksuaalisesti vihjailevat ilmeet, eleet ja katseet, jotka kiinnittyvät toisen vartaloon, sekä ääntelyt, kuten viheltely ja maiskuttelu. Fyysisessä seksuaalisessa häirinnässä ilmenee ei-toivottua fyysistä kontaktia, kuten silittelyä, halaamista, hieromista, nipistelyä tai kourimista, mikä loukkaa yksilön ruumiillista koskemattomuutta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Vakavimmissa tapauksissa se voi johtaa raiskaukseen tai sen yritykseen. (Kokkonen, 2019.)

Sukupuoleen perustuva häirintä ei ole tasa-arvolain mukaan seksuaalista, vaan se kohdistuu sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun ja tarkoituksellisesti loukkaa henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta. Sillä luodaan uhkaava, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri ja sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolain mukaan syrjintää (Laki 609/1986).

Sukupuoleen liittyvä häirintä saattaa ilmetä esimerkiksi vähättelevinä tai loukkaavina ilmaisuina sekä sukupuolittuneiden termien käyttönä. Tällaisia ovat esimerkiksi vitseiksi tarkoitetut kommentit, kuten "blondivitsit", sekä haitallisten ja sukupuoleen viittaavien sanojen käyttö. Sukupuoleen perustuvaa häirintää on täysi-ikäisten naisten tytöttely ja miesten pojittelu, mikä voi olla halventavaa ja loukkaavaa. (Kokkonen, 2019.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL:n mukaan seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä ilmenee katseina, eleinä tai epäasiallisina ehdotuksina, jotka aiheuttavat epämukavuutta ja ahdistusta. Tällaiset tilanteet herättävät hämmennystä ja pelkoa sekä vaikuttavat haitallisesti yksilön kokemukseen omasta fyysisestä ja henkisestä koskemattomuudestaan ja turvallisuudestaan (THL, 2020). Häirintä on subjektiivista ja

riippuu tilanteesta, sillä sen kohteena oleva osapuoli määrittää, minkä kokee häirinnäksi. Häirinnän rajat ja tulkinnat voivat vaihdella yksilöiden välillä ja ne voivat perustua henkilön omiin arvoihin, taustaan ja kokemuksiin. Osapuolten subjektiivinen kokemus ja tilanteen konteksti ovat keskeisiä tekijöitä häirinnän ymmärtämisessä. (Hentunen ym., 2018.)

2.2 Valtarakenteet häirinnän taustalla

Häirinnän tutkimuksessa urheilussa on keskitytty toistaiseksi häirinnän yleisyyteen (Honkasalo, 2018). Tiedon hankkiminen siitä, kuinka yleistä häirintä on yhteiskunnassa yleisesti ja erityisesti urheilussa on tärkeää. Se tarjoaa arvokasta tietoa ongelman laajuudesta ja sen esiintymisestä tietyillä alueilla. Kuitenkin pelkkä tieto häirinnän yleisyydestä ei yksin riitä häirinnän poistamiseen tai sen ehkäisyyn. Vaikka tilastot osoittavat häirinnän yleisyyden ja sukupuolittuneisuuden, sitä saatetaan edelleen pitää vain yksilön ongelmana ja ajatella, että ongelma ratkaistaan, kun häiritsijät saadaan kiinni ja heille annetaan rangaistuksia. Kuitenkin erilaisilla yhteiskunnan osa-alueilla, kuten urheilussa, on esiintynyt tapauksia, jotka viittaavat häirinnän hiljaiseen ja rakenteelliseen hyväksyntään. (Honkasalo, 2018.) Brackenridgen (2001) mukaan katse tulisikin kääntää yksilöiden syyttämisestä enemmän maskuliinisten ja sosiokulttuuristen ympäristöjen kriittiseen tarkasteluun, jotka saattavat ylläpitää häirintää. Tähän tulokseen päätyy myös Fasting (2015), jonka mukaan seksuaalisen häirinnän ymmärretään usein olevan kytköksissä laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten syrjintään, valtaan, etuoikeuksiin ja sukupuolten epätasa-arvoon.

Seksuaalisen häirinnän perimmäinen ongelma liittyy valtaan ja vallankäyttöön (Fasting, 2015; Mountjoy ym., 2016). Mountjoyn ym. (2016) mukaan häirintää esiintyy enemmän ihmisryhmissä, joilla on vähemmän valtaa yhteiskunnallisesti. Näitä ryhmiä on esimerkiksi lapset, nuoret, naiset ja vähemmistöihin kuuluvat. Urheilussa häiritsijällä on yleensä valta-asema suhteessa häirittyyn tai halu kontrolloida häirittyä (Fasting, 2015). Usein tämä

valtasuhde vaikeuttaa häirityn kykyyn vastustaa häirintää tai ilmaista, etteivät teot ole toivottuja (Fasting & Sand, 2015). Valta-asetelma myös pitkittää häirintää ja tekee siitä intensiivisempää (Vertommen ym., 2017). Seksuaalinen häirintä ilmentää sukupuolittunutta valtaa esimerkiksi vaikeuttamalla naisten ja tyttöjen toimimista urheilussa (Lahti ym., 2020). Miesurheilijoiden on usein helpompaa keskittyä itse urheiluun, kun taas naisurheilijoiden on käytettävä energiaansa häirinnän kohtaamiseen ja oman turvallisuutensa varmistamiseen (emt.).

Gaedicken ym. mukaan valmentajan ja valmennettavan välinen suhde on tyypillinen esimerkki valtasuhteesta urheilussa. Useista tutkimuksista käy ilmi, että valmentajia suosiva vallan epätasapaino antaa valmentajille mahdollisuuden käyttää urheilijoita hyväksi ilman, että urheilijat tai sivulliset pystyvät tunnistamaan ongelmaa tai puuttumaan siihen (Gaedicke ym., 2021). Fastingin ja Sandin mukaan urheilijoiden on yleisesti vaikeaa tuoda ilmi häirintätapauksia niitä kohdatessaan. Häirintää kohdanneet eivät puutu asiaan, eivätkä kerro asiasta muille, johon vaikuttaa esimerkiksi pelko oman aseman heikkenemisestä joukkueessa tai häirinnän lisääntyminen (Fasting & Sand, 2015). Häirinnän kohteeksi joutuneet henkilöt pyrkivät sietämään tilannetta ja osallistuvat esimerkiksi häiritsevään vitsailuun, jotta eivät tulisi leimautuneeksi huumorintajuttomiksi tai nipottaviksi (Lahti ym., 2020).

Häirintä saattaa johtaa myös suhteeseen, jossa valta-asetelma tekee siitä ahdistavan ja vaikeuttaa suhteen lopettamista (Lahti ym., 2020). Suhteen syntymisen taustalla vaikuttaa usein ”grooming”, jolla tarkoitetaan prosessia, jossa luottamussuhteen rakentamisen kautta houkutellaan kohdetta seksuaalisiin tekoihin (Gaedicke ym., 2021). Grooming voi jatkua vuosia ilman, että huomion kohteena oleva henkilö on tietoinen siitä, että hänen ja hyväksikäyttäjän välille syntyy yhä vahvempi side. Lopulta syvän suhteen muodostumisen myötä kohde ei koe voivansa kieltäytyä noudattamasta hyväksikäyttäjän seksuaalisia toiveita ja vaatimuksia (Gaedicke ym., 2021). Häirityt saattavat tuntea olonsa myös

erityiseksi saamansa kohtelun perusteella ja he ymmärtävät vasta jälkikäteen, että häirinnässä on käytetty hyödyksi valta-asemaa. (Fasting & Sand, 2015)

Seksuaalista häirintää ei edistä ainoastaan valtaerojen olemassaolo – myös organisaation ilmapiirin sallivuus, sukupuolittuneet roolit, organisaation eettisyys, normit ja käytännöt voivat jokainen vaikuttaa siihen, miten todennäköistä seksuaalisen häirinnän esiintyminen on (Fasting & Sand, 2015). Kaikilla urheilijoilla tulisi olla oikeus harrastaa "turvallista urheilua", joka määritellään kunnioittavaksi, tasapuoliseksi ja häirintävapaaksi urheiluympäristöksi (Mountjoy ym., 2016). Silti monet urheiluorganisaatiot sulkevat näiltä asioilta silmänsä, koska he pelkäävät maineensa vahingoittuvan, ovat asioista tietämättömiä tai vaikenevat tietoisesti (Mountjoy ym., 2016).

2.3 Hegemoninen maskuliinisuus häirinnän ylläpitäjänä

Urheilukulttuuri on tunnettu maskuliinisten arvojen korostamisesta, joissa naisten alistaminen ja seksuaalisointi ovat yleisiä ilmiöitä (Gage, 2008). Urheilumaailmaa pidetäänkin yhtenä hegemonisen maskuliinisuuden viimeisenä instituutiona, jossa seksistisiä arvoja ylläpidetään (Rannikko, 2016). Urheilu mielletään miehiseksi tilaksi, jossa naisten osallistumista kyseenalaistaan (Lahti ym., 2020). Urheiluseuroissa on usein miesvaltainen johto, hallinto ja valmennus. Tästä syystä urheiluseuroissa on selvä sukupuolten välinen valtaero tai epätasapaino jo lähtökohtaisesti, mikä ylläpitää häirintää. (Fasting & Sand, 2015.)

Yksi näkökulma, jolla häirinnän esiintymistä on pyritty selittämään, on hegemonisen maskuliinisuuden teoria. Connellin (1987) teoria hegemonisesta maskuliinisuudesta kuvaa sosiaalisia käytäntöjä, joissa miehet pyrkivät dominointiin ja feminiinisten piirteiden sivuuttamiseen. Tämä säätelee miesten sukupuolittunutta käyttäytymistä. Tämän teorian mukaan on olemassa joukko saavutettuja ja liitettyjä ominaisuuksia, joita vaaditaan

hegemonisesti arvostetun maskuliinisuuden ilmentämiseen. Hegemonista maskuliinisuutta harjoittava miesryhmä käyttää valta-asemaa naisiin ja muihin miehiin (Hyvönen, 2018). Martinin (2001) mukaan miehet ilmentävät maskuliinisuuttaan eri tavoin, mikä voi näkyä esimerkiksi seksuaalisena tai sukupuoleen perustuvana häirintänä. Tämä toiminta aiheuttaa vahinkoa ja syrjii naisia ryhmänä, vaikka tekijät eivät välttämättä aina tietoisesti pyri siihen (Martin, 2001). Lahden ym. (2020) mukaan häiritsevä käytös ei vain vahvista miesten valta-asemaa yhteiskunnassa, vaan se myös syrjii niitä miehiä, jotka eivät vastaa perinteisiä maskuliinisuuden odotuksia. Yksilöt, jotka ovat feminiinisiä, ei-valkoisia tai ei-heteroseksuaaleja, ovat alttiimpia häirinnälle. Esimerkiksi homon käyttäminen haukkumasanana on tästä yksi esimerkki (Lahti ym., 2020).

Urheilukulttuurin maskuliinisen ilmapiirin taustalla vaikuttaa hypermaskuliininen narratiivi (Hartill, 2013). Adamsin ym. (2010) tutkimus tukee tätä käsitystä siitä, että vallitseva maskuliinisuuden diskurssi korostaa urheilussa heteromaskuliinisuutta, aggressiota ja kovuutta. Tällainen keskustelu ja näkökulma ylläpitävät tiettyjä miesten sukupuolirooleja urheilun ympäristössä ja tekevät sukupuolten ilmaisemisen ahtaaksi, mitä voidaan pitää toksisen maskuliinisuuden ilmentymänä. (Adams ym., 2010). Tämä voi estää häirinnän ilmituomisen, koska väheksyvä, sukupuolittunut ja syrjivä puhe on vakiintunutta ja hyväksyttyä (Hartill, 2013). Normaaliuden tunne vaikeuttaa epäasiallisen käytöksen havaitsemista ja ilmoittamista (Adams ym., 2010).

Fastingin ja Sandin (2015) mukaan vallitsevien maskuliinisuuden muotojen haastaminen ja kohtaaminen ovat tärkeitä seksuaalisen häirinnän ehkäisemisessä. Urheilun osalta kyse on kulttuurin muuttamisesta, jotta se olisi turvallisempi tytöille ja naisille. Kulttuurin lisäksi muutoksia tarvitaan myös henkilökohtaisella tasolla ja organisaatiotasolla. (Fasting & Sand, 2015.)

2.4 Häirintätutkimus urheilussa

Suomen liikuntaympäristöissä tapahtuneesta seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä on saatavilla hyvin vähän tutkittua tietoa (Kokkonen, 2019). Valtaosa kansainvälisestä tutkimuksesta, joka käsittelee seksuaalista häirintää urheilussa on keskittynyt esiintyvyyden tutkimiseen, eli on pyritty selvittämään, kuinka yleistä häirintä on urheilumaailmassa (Lahti ym., 2020). Häirintää käsitelleissä aiemmissä tutkimuksissa on paljon teoreettisia ja metodologisia eroja (Fasting, 2015), joka voi selittää suuria vaihteluita, joita on havaittu eri seksuaalista häirintää koskevissa tutkimuksissa niiden yleisyydestä (Fasting & Sand, 2015). Urheilussa tehdyt tutkimukset osoittavat, että seksuaalinen häirintä on yleistä ja sen esiintyvyys vaihtelee tutkimuksesta riippuen 19 prosentista jopa 92 prosenttiin (Mountjoy ym., 2016). Häirintää esiintyy joka urheilulajissa ja kaikilla tasoilla (Mountjoy ym., 2016), eikä kansainvälisen tutkimuksen mukaan seksuaalisen häirinnän tasossa ole merkittäviä eroja lajien tai yksilö- ja joukkueurheilijoiden välillä (Lahti ym., 2020). Toisaalta on myös tutkimustietoa, että maskuliinissa ja miesenemmistöjen urheilulajeissa, kuten jääkiekossa ja jalkapallossa, naisharrastajat kokevat enemmän häirintää (Fasting ym., 2004). Häirinnän yleisyyteen vaikuttaa kilpailun taso; mitä korkeammalla kilpailee, sitä todennäköisempää häirityksi tuleminen on (Fasting ym., 2010; Lahti ym., 2020). Kilpailutason lisäksi myös naissukupuoli lisää alttiutta häirinnälle (Lahti ym., 2020; Lang ym., 2023).

Lahden ym. (2020) tutkimuksessa naiset olivat kokeneet häirintää eniten miesten suunnalta, ja seksuaalista ja sukupuolista häirintää koettiin useimmiten toisten urheilijoiden taholta. Toiseksi yleisin häiritsijä oli oma tai toisen urheilijan valmentaja. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia muiden viime vuosikymmenellä tehtyjen häirintätutkimusten kanssa, joissa seksuaalista häirintää on koettu eniten muilta urheilijoilta (esim. Fasting, 2014; Vertommen ym., 2017). Tutkimuksista on kuitenkin käynyt ilmi, että urheilija-valmentajasuhteeseen liittyy erityinen riski seksuaaliselle häirinnälle (Gaedicke ym., 2021),

ja näissä suhteissa tapahtuva häirintä on huomattavasti vakavampaa (Lahti ym., 2020; Vertommen ym., 2017).

Urheilussa esiintyvän sukupuoleen perustuvan väkivallan esiintyvyydestä puuttuu luotettavaa tietoa (Lang ym., 2023). Dataa sukupuoleen perustuvasta väkivallasta urheilussa on kerätty vain 17 EU:n maasta, eli 11 maasta ei ole saatavilla tietoa ollenkaan. Langin ym. (2023) tutkimuksessa sukupuoleen perustuva väkivalta käsittää myös seksuaalisen häirinnän, josta oli kerätty tietoa 41 tutkimuksessa. Tämä oli yleisin seksuaalisen väkivallan muoto, josta oli tehty tutkimusta. Näissä tutkimuksissa häirinnän yleisyys vaihteli 1 % ja 64 % välillä. (Lang ym., 2023.)

Suomessa häirintätutkimusta urheilussa on tehnyt ainakin Kokkonen (2012; 2018), jonka tutkimus on keskittynyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaan häirintään. Kokkosen lisäksi Suomen urheilun eettinen keskus SUEK on aloittanut tekemään selvityksiä urheilulajien parissa tapahtuvasta seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä vuodesta 2018 lähtien (Lahti ym., 2020). Lajiliittojen tilauksesta selvityksiä on tehty seksuaalisesta häirinnästä tenniksessä (Hentunen ym., 2019), seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä jalkapallo- ja jääkiekkomaajoukkueissa (Hentunen ym., 2018) ja häirinnästä Luisteluliiton alaisissa lajeissa (Kyllönen, 2020). Näiden selvitysten lisäksi SUEK on tehnyt laajamittaisen tutkimuksen häirinnästä suomalaisessa kilpaurheilussa (Lahti ym., 2020) ja selvittänyt urheilijoiden myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia urheilussa (Kaski ym., 2022).

Näissä selvityksissä yhteistä oli se, että kaikissa lajeissa esiintyi häirintää, ja vain harvat häirintää kohdanneet henkilöt olivat puuttuneet asiaan. Tähän oli vaikuttanut esimerkiksi pelko leimaantumisesta ja ajatus siitä, ettei asiasta kertominen auttaisi tilanteeseen. Häirintään puuttuneista henkilöistä suurin osa ei ollut saanut apua tilanteeseen, eikä epäasiallinen käytös ollut loppunut lajista riippumatta. Useimmissa tapauksissa häiritsijällä

oli valta-asema suhteessa häirittyyn, mikä vaikeutti tilanteeseen puuttumista. Näiden selvitysten tulokset viittaavat siihen, että urheilukulttuuri on häirintää vähättelevä ja valtarakenteet vaikuttavat häirintään voimakkaasti.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä osiossa esittelen keräämäni aineistoa, joka koostuu kahdesta ryhmähaastattelusta. Sen jälkeen käsittelen sekä haastattelua aineistonkeruumenetelmänä että valitsemani tutkimusmenetelmää sisällönanalyysiä. Lopuksi tarkastelen tutkimustani koskevia eettisiä kysymyksiä.

3.1 Aineisto

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten lentopalloilijat kokevat valtarakenteiden ja ilmapiirin vaikuttavan seksuaaliseen ja sukupuoleen perustuvaan häirintään ja sen ilmituomiseen. Tällaisessa tapauksessa, kun halutaan tietää mitä ihminen ajattelee, on järkevää kysyä sitä suoraan häneltä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 84). Tämän vuoksi päädyin keräämään aineistoni teemahaastattelulla, sillä sen avulla haastateltavat pystyvät tuomaan omat näkemyksensä esille niin, ettei liian tiukka haastattelurunko rajoita sitä (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 35).

Aineistonani toimii kaksi ryhmähaastattelua, joissa molemmissa oli kerralla kolme haastateltavaa. Pyrin lisäämään vuorovaikutuksen roolia keräämällä aineiston ryhmähaastatteluina. Hirsjärven ja Hurmeen (2020, s. 61) mukaan ryhmähaastattelussa haastateltavat kommentoivat asioita melko spontaanisti ja tekevät huomioita sekä tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelut mahdollistavat laajan ja haastateltavien kokemuksia yksityiskohtaisesti kuvaavan aineiston keräämisen (Pietilä, 2017). Ryhmähaastattelun eduksi voidaan nähdä nopeampi toteutus, sillä sen avulla saadaan usealta vastaajalta tietoa samanaikaisesti. Toisaalta ryhmähaastattelussa ryhmädynamiikka ja valtahierarkia vaikuttavat siihen, kuka ryhmässä puhuu ja mitä

sanotaan. Tällöin haastattelijan rooli korostuu ja hän voi pyytää kommentteja myös muilta kokonaisvaltaisemman aineiston takaamiseksi. (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 63; Pietilä, 2017.) Haastattelut toteutettiin Zoomissa videovälityksellä, jossa oli kerralla kolme haastateltavaa. Kamerateat olivat kaikilla päällä lukuun ottamatta yhtä haastateltavaa, mikä auttoi luomaan avoimen ilmapiirin haastatteluun. Kaikki haastateltavat osallistuivat keskusteluun ja kommentoivat muiden ajatuksia ja myös haastoivat niitä paikoitellen. Haastattelut etenivät etukäteen suunniteltujen teemojen perusteella. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tämän vuoksi haastattelussa voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastateltavien vastauksiin perustuen, mitä itsekkin käytin saadakseni mahdollisimman paljon yksityiskohtaista tietoa ilmiöstä. Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioilleen antamia merkityksiä ja sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 47.)

Haastatteluihin osallistui kuusi naislentopalloilijaa, jotka ovat pelanneet lentopallon pääsarjatasolla Mestaruusliigassa 2020-luvulla. Haastateltavat on valittu ei-satunnaisesti tutkijan mielenkiinnon mukaan, jolloin sekä saatavuus, että oleellisten henkilöiden saaminen tutkimukseen on mahdollistunut. Kaikilla haastateltavilla oli useamman vuoden kokemus Mestaruusliigassa pelaamisesta, ja he olivat olleet myös useissa eri seuroissa. Näin pystyin keräämään tietoa ihmisiltä, joilla oli kokemusta tai näkemystä aiheesta ja pystyin tavoittamaan mahdollisimman todenmukaisesti ilmiötä ja saamaan tutkimuskysymykseeni uusia ja erilaisia näkökulmia. Tällainen haastateltavien valinta on hyödyllistä juuri laadullista aineistoa kootessa (Metsämuuronen, 2011, s. 61.)

Minua ja haastateltavia yhdistää lentopallotausta ja samassa yhteisössä toimiminen, jonka vuoksi haastatteluissa on nähtävissä sisäpiiriläisyys. Tuula Juvosen (2017) mukaan sisäpiiriläisyys syntyy asiasta, joka on yhteinen haastattelijalle ja haastateltavalle ja erottaa

heidät laajasta ihmisjoukosta. Tämän ansiosta haastateltavien saaminen ja heidän luottamuksensa saavuttaminen voi olla helpompaa. Sisäpiirihaastattelussa yhteiset kokemukset ja osallisuus samoihin tilanteisiin tuottavat jaettua ymmärrystä ja tilanteisiin liittyvä kieli on tuttua, jolloin haastattelija pääsee nopeasti kiinni asiaan. (Juvonen, 2017.)

3.1.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelun vahvuuksiin kuuluu sen joustavuus, sillä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85, 86). Haastattelussa kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, kuin haastattelija näkee aiheelliseksi. Haastattelun etuna on se, että haastattelija voi toimia samalla havainnoitsijana, eli kirjoittaa muistiin sanottujen asioiden lisäksi sen, miten ne sanotaan. Kun haastattelut sovitaan etukäteen henkilökohtaisesti, haastateltavat harvoin kieltäytyvät haastattelusta tai kieltävät kerätyn aineiston käytön tutkimuksessa. Laadullisena menetelmänä haastatteluun voidaan valita henkilöitä, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85–86)

Toisaalta haastattelu on aikaa vievä aineistonkeruumuoto, mikä on otettava huomioon ajankäytöllisesti. Haastatteluista sopiminen, niiden toteutus ja haastateltavien etsiminen sekä haastattelujen litterointi on hidasta (Hirsjärvi & Hurme, 2022; Tuomi & Sarajärvi, 2018). Haastattelu sisältää monia virhelähteitä, jotka voivat aiheutua niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin. Haastateltavat voivat esimerkiksi pyrkiä antamaan sosiaalisesti suotavia vastauksia, mikä heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 35) On myös mahdollista, että aineisto jää niukaksi, jos haastateltavilla ei ole kokemuksia kysytystä ilmiöstä tai he eivät osaa ilmaista itseään suullisesti. Tällöin ongelmaksi saattaa

muodostua se, että kertooko tutkimus ylipäättään mitään tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 86.)

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta ja sen avulla tarkastellaan aineistoa ja argumentoidaan sitä empiirisellä analyysillä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 22). Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ilmiötä, ja tämän takia se sopii minun tutkimukseni tavoitteisiin. Laadullisessa tutkimuksessa ei tule ongelmaa yleistettävyyden kannalta, koska sen tarkoitus ei ole yleistää (Alasuutari, 2011, s. 39; Pietilä, 2017, s. 119; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 86). Sen sijaan tavoitteena on ymmärtää ilmiötä syvällisemmin ja etsiä uusia näkökulmia (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 59).

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi, ja sitä voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 91). Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja, kuten haastatteluja, systemaattisesti ja objektiivisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103). Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiiviissä ja yleisessä muodossa etsimällä tekstistä merkityksiä (emt.).

Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällönanalyysiä voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti ja teoriaohjaavasti. Tässä tutkimuksessa käytän analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, koska siinä analysoidtavat asiat valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Sen avulla tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus etsimällä tekstistä merkityksiä. Aineistolähtöiseen analyysiin liittyy kuitenkin ongelma, sillä jo esimerkiksi tutkimusasetelma, menetelmät ja käsitteet ovat tutkijan valintoja ja vaikuttavat tuloksiin.

Omat ennakkoluulot voivat tiedostamattakin ohjata analyysiä, eikä ole olemassa objektiivisiä havaintoja, jotka perustuisivat pelkästään haastateltavien vastauksiin. Tämän ongelman pyrin ratkaisemaan siten, että tiedostan omat ennakkokäsitykseni ja suhtaudun niihin tietoisesti aineistolähtöistä analyysiä tehdessäni. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 95–96.)

3.3 Aineiston analyysi

Lähestyin analyysiä litteroimalla ensin haastattelut kirjalliseen muotoon. Nimesin litteroituun aineistoon haastateltavat numeroittain, jolloin tunnistetiedot pystyttiin hävittämään. Tämän jälkeen tiivistin aineistoa eliminoimalla siitä ei-olennaisia seikkoja, jolloin varsinainen analyysi eli luokittelu, narratiivien etsiminen ja tulkinta on helpompaa (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 139).

Vuorovaikutus on keskeinen osa aineistoani, koska se on toteutettu ryhmäkeskusteluna. Tämän vuoksi se vaikutti myös valintoihini, joita tein analyysissäni. Pietilän (2017) mukaan ryhmäkeskustelun analyysissä on kiinnitettävä huomiota vuorovaikutuksellisuuteen, eikä yksittäisiä puheenvuoroja ole syytä käsitellä tilanteesta irrallisina, sillä ne ovat kiinni ryhmäkontekstissa. (Pietilä, 2017, s. 126) Tämän vuoksi analyysivaiheessa keskustelua on kuvattava riittävän laajasti.

Käytin vuorovaikutuksen raportoinnissa toista Dugglebyn (2005) esittämää tapaa, jossa vuorovaikutuksesta keskitytään analyysissä vain niihin piirteisiin, jotka ovat aineistosta tehdyn tulkinnan kannalta tärkeitä. En siis litteroinut esimerkiksi äänenpainoja, ilmeitä tai eleitä osaksi aineistoani. Tämä olisi vaatinut haastattelukeskustelujen videointia ja henkilötietojen turvallisuuden takaamiseksi tallensin haastatteluista ainoastaan ääninauhan. Tämä olisi ollut myös työläämpi vaihtoehto, eikä siten ollut tähän tutkimukseen sopiva vaihtoehto. Toisaalta tässä analyysimenetelmässä esimerkiksi nyökyttelyt jäivät pois, mitkä myös olisivat kertoneet suhtautumisesta muiden vastauksiin.

Litteroinnin jälkeen aloitin aineiston luokittelun, jonka avulla aineistoa voidaan tiivistää, yksinkertaistaa ja tulkita. Luokittelun tarkoituksena on vertailla aineiston eri osia toisiinsa ja näin jäsentää tutkittavaa ilmiötä. Tässä aineistonkeruumenetelmäni eli teemahaastattelu toimii pohjana, koska käytetyt teemat voidaan nähdä jo karkeina alustavina luokkina. (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 149.) Näitä olivat valta-asema urheilussa, seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä urheilussa, häirinnän ilmituominen ja käsittely sekä parannusehdotukset. Luokittelun jälkeen järjestelin aineistoa uudelleen laaditun luokittelun mukaiseksi, jolloin yhdistelin ja pilkoin luokkia uusiksi luokiksi. Lopullisiksi luokiksi muodostui valta ja päätöksenteko urheilujoukkueissa, häirintä osana urheilukulttuuria ja keinot häirinnän ehkäisemiseksi.

3.4 Eettisyys

Eettiset kysymykset ovat olennaisia tutkimuksessani, koska aihe on sensitiivinen ja haastattelut vaativat tarkkaa tietosuojan noudattamista anonymiteetin varmistamiseksi. Hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti haastateltavia tiedotettiin avoimesti tutkimuksen aineiston käyttötarkoituksesta ja säilytystavoista. Aineiston käsittelyssä kiinnitettiin erityistä huomiota anonymiteetin säilymiseen. Haastatteluista tallennettiin vain ääninauha, joka tuhottiin heti litteroinnin jälkeen. Litteroidussa aineistossa henkilötietoja ei käsitelty, joka takasi haastateltavien anonymiteetin säilymisen.

Sisäpiiriläisyyden vaikutus on otettava huomioon myös eettisiä kysymyksiä pohdittaessa. Tutkijana voi olla hankala pysyä objektiivisena ja etäällä, kun luottamuksellisen ja vilpittömän ilmapiirin seurauksena aiheesta voi nousta esiin hyvinkin intiimeitä ja kipeitä asioita (Juvonen, 2017). Juvosen (2017) mukaan tutkijalla täytyy olla valmius tunnistaa omat sitoumuksensa, jotta haastattelussa pystyy asettamaan omat kokemukset tutkimuksen viitekehykseen ja tulemaan niistä tietoiseksi. Pyrin itse selvittämään omat sitoumukseni ja

näkökulmani pitämällä harjoitushaastattelun tutkimuksen ulkopuolisen henkilön kanssa, jolla oli myös kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Pidin tätä onnistuneena ratkaisuna, koska näin pystyin valmistautumaan sekä haastattelijana, että tunnistamaan omien kokemuksieni vaikutuksen haastatteluun ja pitämään ne erillä toisistaan. Ymmärtämällä oman sisäpiiriläisyyden ja lähtökohtien vaikutukset tutkimukseen pyrin mahdollisimman objektiiviseen ja luotettavaan lopputulokseen.

4 TULOKSET

4.1 Valta ja päätöksenteko urheilujoukkueissa

Aineistosta nousi analyysin pohjalta vahvasti esille se, että joukkueissa päätöksiä tekevät valmentajat pelillisissä asioissa ja seuran johto muissa asioissa. Haastateltavat kokivat, että valmentajilla ja seuran johdolla on myös vahvat auktoriteettiasemat. Tämä nähtiin pääosin hyvänä asiana, koska valmentajilla kuuluu olla vastuu päivittäisissä asioissa ja seuran johdolla asioissa, jotka eivät näy pelaajille arkipäivissä. Haastateltavilla oli kuitenkin kokemuksia siitä, että seuran johto oli vaikuttanut myös pelillisiin asioihin ja puuttunut valmentajien työhön, joka nähtiin negatiivisessa valossa. Esimerkiksi haastateltava 1 kertoi, että seuran johto oli painostanut valmentajaa ulkomaalaisten pelaajien peluuttamiseen ja suomalaisten pelaajien vaihdossa pitämiseen. Tästä kokemuksesta käy ilmi, että ulkoiset vaatimukset voivat rajoittaa valmentajan toimintavapautta ja vaikuttaa joukkueen kokoonpanoon ja päätöksiin pelikentällä.

Haastateltavat toivoivat lisää vastuuta ja valtaa pelaajille, mutta samalla korostivat, että päätösvalta ja lopullinen vastuu kuuluu valmentajille tai seuran johdolle. Useilla haastateltavilla oli kokemuksia siitä, että omaa ääntä on vaikea saada kuuluviin ja he toivoivat, että seuroissa olisi avoimempi ilmapiiri keskustelulle ja pelaajien näkemyksiä huomioitaisiin paremmin. Jotkut haastateltavat kertoivat, että mielipiteitä kyllä kuunneltiin ja palautetta haluttiin, mutta sillä ei ollut ollut suurta painoarvoa loppupeleissä, vaan päätökset silti tulivat korkeammalta eikä haluttuja muutoksia välttämättä ollut tapahtunut. Vaikka pelaajien näkemykset koettiin tärkeiksi, nostettiin esiin myös se, miten suuri pelaajien määrä joukkueessa voi tehdä päätöksenteosta monimutkaista ja vaikeaa

valmentajille. Lisäksi keskustelussa tuotiin esille, että kaikkien pelaajien mielipiteiden kuuleminen ja huomioiminen voi olla haastavaa.

Haastatteluissa pohdittiin myös pelaajien valta-aseman merkitystä päätöksenteossa. Esimerkiksi haastateltava 1 nosti esille, että paljon peliaikaa ja vastuuta saavat pelaajat saattavat kertoa omia mielipiteitään rohkeammin valmentajille ja seuralle, kun taas nuoremmat ja vähemmän vastuuta saavat pelaajat eivät välttämättä saa ääntään niin helposti kuuluviin. Tämän syyksi esitettiin heikompia kommunikaatiotaitoja, valmentajan ja pelaajien välisen avoimen keskustelun puutetta ja joukkueessa vallitsevaa ilmapiiriä, jossa pelaajat eivät välttämättä koe oloaan turvalliseksi ilmaista mielipiteitään. Valta-asema näyttää siis vaikuttavan siihen, kuinka avoimesti pelaajat voivat kommunikoida ja vaikuttaa päätöksentekoon. Tällöin valtasuhteiden epätasapaino voi vaikuttaa joukkueen dynamiikkaan ja yhteistyöhön negatiivisesti. Haastateltavan tekemä huomio viittaa myös tarpeeseen luoda avoimempi ja kannustavampi ympäristö, jossa kaikki pelaajat voivat ilmaista itseään ja tuntea olevansa kuulluiksi ilman pelkoa seuraamuksista.

Haastateltavat toivat ilmi vastuun jakamiseen liittyviä epäselviä tilanteita. Esimerkiksi haastateltava 4 jakoi kokemuksensa, jossa päätösvalta seurassa oli vieritetty kokonaan pelaajalle. Hän oli kapteenina puuttunut pelaajien asemaan, jonka seurauksena hänen oli odotettu tekevän päätös myös seurassa tapahtuneen ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Pelaaja oli kokenut, ettei tällainen vastuu kuulu pelaajalle, vaan seuran johdolle, ja koki tilanteen epämukavaksi. Tämä esimerkki kertoo epäselvyydestä seuran toimintatavoissa ja vastuunjaossa, mikä voi olla pelaajille hämmentävää. Vastuunjako koskevat odotukset ja rajat tulisi olla selkeitä, jotta välttyttäisiin vastaavilta tilanteilta. Haastateltavat toivoivat siis saavansa enemmän sanavaltaa, mutta myös selkeitä rajoja vastuun jakamisessa, mikä voisi parantaa pelaajien asemaa joukkueessa ja helpottaa urheiluun keskittymistä.

Yksi esimerkki, johon haastateltavat toivoivat lisää valtaa, oli kapteenien valinta. Kapteenit toimivat usein pelaajien äänenä ja kommunikoivat joukkueen tarpeista valmentajille ja seuralle. Sen vuoksi olisi tärkeää, että pelaajat voisivat valita kapteeneiksi itselle turvallisia henkilöitä, joille pystyy kertomaan asioista ja joilla on pelaajien luottamus toimia kapteenina. Esimerkiksi haastateltavat 2 ja 3 kertoivat, että joissain seuroissa valmentajat ovat valinneet kapteenit, jolloin pelaajat eivät itse ole voineet vaikuttaa siihen, kuka heidän asioistaan pitää huolta, mikä nähtiin ongelmallisena.

4.2 Häirintä osana urheilukulttuuria

Kaikki haastateltavat olivat tietoisia siitä, että häirintää tapahtuu lentopallojoukkueissa. He olivat kuulleet siitä muilta pelaajilta ja myös kohdanneet sitä itse. Haastateltavat kertoivat saaneensa osaksi häiritseviä kommentteja ja seksuaalissävytteisiä härskejä vitsejä, joihin puuttuminen erityisesti nuorempana oli ollut puutteellista.

4.2.1 Häirintää ylläpitävät tekijät

Haastateltavat toivat esiin, että urheilumaailmassa vallitseva ilmapiiri vaikuttaa siihen, miten pelaajat voivat ilmaista itseään tai reagoida epäasialliseen käytökseen. Pelaajien saattaa olla vaikeaa ilmaista, että tietyt kommentit tai käytös eivät ole hyväksyttäviä. Pelaajat on valmisteltu tai altistettu siihen, että tietynlaiset kommentit ovat normaali osa joukkueessa toimimista. Tämä kertoo urheilukulttuurissa vallitsevasta häirintää sallivasta ja hyväksyvästä ilmapiiristä, jonka myös haastateltavat nostivat esille.

Haastateltavat keskustelivat aiheesta ja nostivat esiin, että esimerkiksi auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden käyttäytyminen ja kommentit voivat muokata

ilmapiiriä ja asettaa pelaajille paineita sopeutua siihen. Haastateltavat kertoivat, että esimerkiksi nuorempien pelaajien odotetaan sopeutuvan käytösmalleihin ja hyväksymään ne joukkueeseen tullessaan, vaikka käytösmallit voivat olla epäasiallisia tai häiritseviä. Tämä oli haastateltavilla johtanut siihen, että esimerkiksi asiattomille kommentteille naureskeltiin mukana ja haluttiin näyttäytyä "rentoina" pelaajina, jotta tulisi hyväksytyksi osaksi urheilujoukkuetta. Haastateltavat kokivat, että rentoutta ihaillaan naisurheilussa ja rentoja pelaajia pidetään korkeassa arvossa. Usein tämä rentous yhdistetään myös siihen, että tällaiset pelaajat eivät ota niin helposti itseensä, jolloin häirinnän ajatellaan olevan sallittua. Haastateltava 6 kuvasi ajatuksiaan vallitsevasta ilmapiiristä seuraavasti:

"Jostain tulee se kuva, että rennot tyypit ovat parhaimpia ja rentous on yhtä kuin se, että saa vähän häiritä tai että ei pidä ottaa niin helposti itseensä. En siis tarkoita sitä, että pitäisi antaa häiritä, mut se, että semmoset tyypit ovat parhaimpia, niin se on huono yhdistelmä."

Kommentista käy ilmi haastateltavan toive siitä, että rentous ei saisi tarkoittaa sitä, että henkilökohtaisia rajoja voidaan rikkoa. Tällainen ajattelu voi johtaa siihen, että yksilöt eivät uskalla puuttua häirintään tai tuoda sitä esiin, koska he pelkäävät menettävänsä "rennon" maineensa. Tällainen stereotypia saattaa johtaa vääränlaiseen häirinnän suvaitsevaisuuteen ja luoda haitallisen yhteyden rentouden ja häiritsevän käytöksen välille. Tällainen ilmapiiri kertoo tarpeesta muuttaa urheilukulttuuria, jossa rentous ei ole yhteydessä häirintään tai arvostukseen.

Seuran johdon ja pelaajien näkemyksistä häirinnästä oli havaittavissa ristiriitoja ja ilmapiirin oli koettu olevan häirintää vähättelevä. Haastateltava 5 kuvasi tilannetta, jossa häirinnän vähättely oli näkynyt seuran johdon kommentteissa, kun häirintää oli tullut esille joukkueessa. Seuran johto oli kommentoinut tapausten olevan harvinaisia, koska seurassa on kuitenkin pelannut reilu 100 pelaajaa, joten häirintää oli kohdannut vain pieni prosentti. Haastateltava 5 oli kokenut kommentin häirinnän vähättelynä, sillä haastateltavan mukaan

yksikin häirintätapaus on liikaa. Tällainen kommentointi ei viitannut siihen, että seurassa olisi ajateltu häirinnästä samalla tavalla.

Haastateltavat kokivat, että häirintää normalisoiva ja vähättelevä kulttuuri vaikutti myös siihen, millaista tukea joukkuekaverit pystyvät tarjoamaan häiritylle. Yksi haastateltava kertoi, että häirinnästä joukkuekavereilleen puhuessaan hän ei ollut saanut yhdeltäkään tukea viedä asiaa eteenpäin. Joukkuekaverit olivat kehottaneet nielemään asian ja näyttämään keskisormea tilanteelle, mutta he eivät olleet kannustaneet puuttumaan tilanteeseen. Haastateltava pohti tämän johtuneen siitä, että häirinnästä vaikenemisen kulttuuri on syvällä myös pelaajissa.

Haastateltavat pohtivat, että häirinnän kokemus on subjektiivinen ja on vaikeaa vetää selkeää rajaa sille, mikä on häirintää ja mikä ei. Tästä kertoo haastateltavan 4 esimerkki siitä, kuinka hänen nuoremmat joukkuekaverinsa ovat saattaneet kokea oman kehon seksuaalissävyytteisen kommentoinnin valta-asemassa olevilta kehuina ja jopa tuntea ylpeyttä siitä, kun taas hän itse oli pitänyt tätä häirintänä.

Haastateltavat toivat esille samankaltaisia kokemuksia siitä, kuinka nuorempana pelatessa omia rajoja ei osannut tunnistaa ja sen myötä oli joutunut tilanteisiin, jotka jälkikäteen mietittynä olivat tuntuneet ikäviltä. Vanhemmiten haastateltavat olivat tulleet tietoisemmiksi häirinnästä ja ymmärtäneet, että kaikenlaista käytöstä ei tarvitse hyväksyä ja käsitys normaaleista käytännöistä oli muuttunut. Tätä ymmärrystä oli lisännyt esille nousseet häirintätapaukset ja keskustelun lisääntyminen aiheen ympärillä. Haastateltavat myös pohtivat, olivatkohan häiritsijät osanneet tunnistaa tämän aiemman tietämättömyyden ja hyväksikäyttäneet sitä tietoisesti.

Yksi häirintää ylläpitävä tekijä voi olla myös tiedon puute. Haastateltavat kertoivat kokemuksista, joissa oli käynyt ilmi, että seuroissa häirinnän oli ajateltu olevan vain fyysistä

seksuaalista häirintää, jossa toisen kehoon kosketaan ilman lupaa. Tällöin sanallista häirintää ei pidetä ongelmallisena tai tunnisteta, jolloin mahdollistetaan sen jatkuminen. Haastateltava 5 kertoi tilanteesta, jossa tiedon puute näkyy selvästi:

”Seurassa ei tuntunut olevan yhtäkään semmoista henkilöä, joka olisi tajunnut, mitä häirintä on.”

Kommentti viittaa häirinnän yleiseen vähättelyyn tai huomaamattomuuteen. Se antaa ymmärtää, että kyseisessä seurassa ei ollut ketään, joka olisi ollut tietoinen tai tunnistanut häirinnän käsitettä tai sen esiintymistä. Tämä voi olla merkki siitä, että häirintää ei ole tiedostettu seuran sisällä, mikä voi johtua häirintää vähättelevästä ilmapiiristä ja tiedon puutteesta.

Häirintä ei aina ilmene esimerkiksi selkeänä fyysisenä ahdisteluna, jolloin sen tunnistaminen voi olla vaikeaa erityisesti silloin, jos aiheesta ei ole riittävästi tietoa. Tämä puutteellinen häirinnän määrittely nähtiin myös yhtenä vallankäytön välineenä, koska silloin häirinnän ulkopuolelle jää esimerkiksi erilainen kommentointi tai viestien lähettäminen. Tällöin useita häirinnän muotoja vähätellään tai sivuutetaan kokonaan.

4.2.2 Häirinnän ilmituominen ja käsittely

Urheilussa vallitseva ilmapiiri nähtiin yksilölle hyvin kuluttavana, koska vähättelevässä ja häirintää hyväksyvässä toimintaympäristössä häirinnästä raportointi jää yksilön vastuulle ja kokemusten todellisuutta ja vakavuutta joutuu perustelemaan yksityiskohtaisesti. Haastateltavat esittivät tätä prosessin hankaluutta yhdeksi syyksi sille, miksi monet saattavat jättää ilmoittamasta häirinnästä.

Haastateltavat nostivat vastauksissaan usein esille, että olivat naureskelleet mukana häiritseville kommenteille, vaikka olivatkin saattaneet tiedostaa niiden ongelmallisuuden. Tällainen huumoriin kätkeytyvä häirintä voi estää siihen puuttumisen, koska pelaajat eivät halua leimautua vaikeiksi ja huumorintajuttomiksi pelaajiksi. Tämä pelko oli myös käynyt toteen haastateltavalla 5:

"Ennen sitä, kun itse puolustin itseäni niin kuulin jo tarinoita näistä vaikeista pelaajista mitä seurassa on ollu ja sitten kun mä itse sain sen vaikean pelaajan maineen, ni mä tajusin et ne on niitä samoja pelaajia, jotka on sanonu vastaan tai puuttunu asioihin. Et se pelko siitä, että naisena susta tehdään se vaikee tyyppi, nii sit on just helpompi olla hiljaa ja näkymätön, koska se on se rooli mikä on aina meillä yhteiskunnassa ollu."

Haastateltava oli puuttunut häirintään, jonka seurauksena oli saanut vaikean pelaajan maineen. Tässä kommentissa näkyy monia naisten urheilussa koettuja haasteita ja paineita ja myös laajempia yhteiskunnallisia normeja ja odotuksia, jotka vaikuttavat erityisesti naisiin. Lainauksessa viitataan yhteiskunnan odotuksiin siitä, kuinka naisten tulisi käyttäytyä ja reagoida erilaisiin tilanteisiin. Yhteiskunnassa on edelleen vallalla ajatus siitä, että itseään puolustavat ja tilaa ottavat naiset ovat vaikeita, mikä voi ohjata pelaajia urheilumaailmassakin hiljenemään häirintää kohdatessaan. Naisurheilijoiden kohdalla häirintä saattaa synnyttää tarpeen sopeutua yhteiskunnan normiin, joka edellyttää heiltä hiljaisuutta ja näkymättömyyttä. Tämä voi juontua siitä ajatuksesta, että heidän on vältettävä tilanteita, joissa he voisivat aiheuttaa konflikteja.

Haastateltavat pohtivat myös sitä, että millä tavalla pelaajan toimet ja käyttäytyminen ovat yhteydessä koettuun häirintään. Esimerkiksi haastateltava 1 pohti henkilökohtaista vastuuta ja omien toimintatapojen vaikutusta häirinnän alttiuteen. Hän mietti, että voisivatko tietyt käytökset tai asenteet lisätä alttiutta kohdata häirintää tai vaikuttaa siihen, miten muut ihmiset kohtelevat häntä. Tämä osoittaa hänen pyrkivän ymmärtämään, miten omalla toiminnalla voi vaikuttaa ympäröivään ilmapiiriin ja mahdollisiin

häirintätilanteisiin. Yksilöt voivat pyrkiä omalta osaltaan edistämään kunnioittavaa käytöstä ja tukemaan sellaista ympäristöä, jossa häirintä ei ole hyväksyttyä. Toki tämä näkökulma painottaa yksilön vastuuta häirinnästä, ja olisi tärkeää huomioida myös ympäristön ja järjestelmien vastuu häirinnässä.

Haastateltavat myös totesivat, ettei syy häirintään ole uhrin käyttäytymisessä, vaan vastuu on häiritsijällä, ja siihen puuttuminen on yksilön lisäksi seuralla. On tärkeää, ettei häirintää kokenutta syyllistettäisi tai häirintää oikeutettaisi uhrin käytöksen perusteella. Häiritty saattaa myös itse kokea huonommuuden tunnetta siitä, että puuttuu tilanteeseen. Seuraavassa otteessa haastateltava 3 kuvaa tunteitaan sen jälkeen, kun oli kertonut häiritsevästä tilanteesta:

”Että se oli toisaalta aika harmillista, että itsellekin sitten tuli vähän semmonen olo, että käyttäydyinkö mä jotenkin tosi raukkamaisesti, kun menin heti itkemään mun pomolle tästä häiritsevästä käytöksestä ja mitäköhän tää [häirinnyt] henkilökin aattelee, vaikka sitten todellisuudessa mietin, että emmä nyt voi itseäni tästä alkaa syyllistää.”

Haastateltava 4 jakoi kokemuksensa siitä, kuinka seurassa ylempänä oleva henkilö oli lähestynyt haastateltavaa epäasiallisesti ja sopimattomiin aikoihin viestein ja soitoin. Haastateltava oli aluksi vähätellyt tilannetta, mutta jakamalla kokemuksensa läheisten kanssa hänelle oli avautunut erilainen näkökulma, ja läheiset olivat kannustaneet puuttumaan asiaan. Tämä korostaa sitä, kuinka tärkeää on jakaa kokemuksiaan ja tunteitaan luotettavien henkilöiden kanssa, jotka suhtautuvat häirintään vakavasti. Ulkoisen tuen merkitys ja ymmärryksen saaminen on isossa roolissa häirintään puuttumisessa, mikä näkyi myös haastateltavan kokemuksessa.

Kommentista käy ilmi, että haastateltava oli pohtinut reaktionsa asianmukaisuutta tilanteeseen nähden. Hän oli miettinyt, että reagoiko hän tilanteeseen liian herkästi tai epäasiallisesti, minkä vuoksi oli kokenut syyllisyyttä. Haastateltava oli tullut myös siihen

johtopäätökseen, ettei voi tilanteen takia tuntea syyllisyyttä. Tällaiset tilanteet ovat monimutkaisia ja valtasuhteiden epätasapaino osallisten välillä voi saada uhrin tuntemaan olonsa syylliseksi tapahtuneesta, vaikka kenenkään ei tulisi joutua epäasiallisen käytöksen kohteeksi omasta käytöksestä huolimatta. Syyllisydentunteeseen on voinut vaikuttaa myös haastateltavan suhde häiritsijään ja pelko hänen reaktiostaan asiaan puuttuttaessa. Toisten ihmisten reaktiot ja ulkopuolisten kommentit voivat vaikuttaa häirityn omaan kokemukseen tilanteen vakavuudesta. Tähän voi liittyä myös urheilumaailmassa vallitseva ajatus siitä, kuinka urheilijoiden tulisi olla vahvoja ja kestää erilaisia tilanteita. Tällainen ilmapiiri voi luoda paineita pelaajille olla reagoimatta häirintään tai vähätellä kohtaamaansa epäasiallisuutta.

Haastateltavat myös pohtivat tilanteita, joissa häirinnän ilmituominen saattaisi olla hankalaa. Esimerkiksi haastateltava 4 pohti mahdollista tilannetta, jossa hän saisi sopimuksen ulkomailta ja joukkueessa olisi mahdollista kehittyä, että pystyisikö tällöin kertomaan, jos kohtaisi lievää häirintää. Haastateltava kertoi tällaisessa tapauksessa tuntevansa ristiriitaa, koska ulkomailla pelaaminen on hänen unelmansa, eikä hän haluaisi vaarantaa sitä tekemällä häirinnästä isoa ”numeroa”. Tilanteessa, jossa tavoitellaan unelmia ja haluttua urakehitystä, häiritsevä kohtelu voi aiheuttaa ristiriitaa siinä, miten reagoida. Vastauksesta käy ilmi, että häirinnälle saatetaan antaa vähemmän painoarvoa toivotun uran jatkumisen takia. Tämä osoittaa, että häirintä voi vaikuttaa päätöksiin ja vaientaa tunteita tai reaktioita sen pelossa, että se vaikuttaisi joukkueessa toimimiseen. Se myös korostaa tarvetta urheiluympäristölle, jossa pelaajat voivat tuntea olonsa turvalliseksi ilmaista itseään avoimesti ilman pelkoa häirinnästä tai sen vaikutuksista uraan.

4.3 Keinot häirinnän ehkäisemiseksi

Haastateltavat kertoivat, että toivoisivat selkeää toimintasuunnitelmaa häirintätilanteiden varalle. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että häirintä ja siitä ilmoittaminen jää liikaa

yksilön vastuulle. Häirintää kohdatessaan he joutuisivat itse ottamaan selvää, miten tulisi toimia. Tähän konkreettisia toimintaehdotuksia oli muutaman kerran kaudessa täytettävät kyselylomakkeet, joissa selvitetäisiin häirinnän esiintymistä joukkueissa. Muutama haastateltava kertoi, että heidän seurassaan oli puhuttu häirinnästä ja tällä kaudella oli tehty selväksi, mihin olla yhteydessä, jos kohtaa häirintää.

Haastateltavat toivoivat seuroihin avoimempaa keskustelua häirinnästä ja yhteisten pelisääntöjen läpikäyminen nähtiin tärkeänä. Tähän haastateltavat lisäsivät myös kouluttautumisen ja tiedon lisäämisen tärkeyden, jolloin seurassa toimivat henkilöt pelaajista alkaen tietäisivät, mikä on tulkittavissa häirinnäksi ja millaisia rajoja on sallittua asettaa. Näin kaikki tietäisivät jo ennen kauden alkua, millainen käytös on hyväksyttyä ja mikä ei, joka helpottaisi häirinnästä kertomista sitä tapahtuessa. Tiedon lisääntyessä myös ilmapiirin olisi mahdollista muuttua, jolloin häirityn kokemuksia ei vähäteltäisi, vaan tarjottaisiin asianmukaista tukea.

Haastateltavat kokivat, että lisääntyneen häirinnästä puhumisen ja aiempien tapausten vuoksi he voisivat nyt paremmin tuoda ilmi, jos kokisivat häirintää. Osa haastateltavista ajatteli, että on myös yksilön vastuulla puuttua häirintään välittömästi sitä kohdatessaan, ja oli myös toiminut näin. He myös ymmärsivät, että tähän on vaikuttanut heidän omat valmiutensa, ja että kaikille se ei ole yhtä helppoa juuri ilmapiirin ja valta-aseman vuoksi. Haastateltavat nostivat esille, että rohkeuteen puuttua häirintään vaikuttaa myös kehittynyt ymmärrys omista rajoista, vahvistunut identiteetti ja hyvät tukiverkot.

Haastateltavat pohtivat myös sitä, miten voitaisiin luoda ympäristö, jossa nuoret pelaajat voivat ilmaista ahdistuksensa tai epämiellyttävät kokemuksensa avoimesti ilman pelkoa leimautumisesta. Heidän mukaansa olisi tärkeää, että kaikki pelaajat voisivat tuntea olonsa turvalliseksi ilmaista omia tuntemuksiaan, ja että häirintään puututtaisiin aktiivisesti ja välittömästi, eikä sivuutettaisi tai siedettäisi sitä millään tavalla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten naislentopalloilijat kokevat urheilussa vallitsevan ilmapiirin ja valtarakenteiden vaikuttavan sekä seksuaaliseen ja sukupuoleen perustuvaan häirintään, että sen ilmituomiseen. Tutkimuksen tavoitteena oli saada lisää ymmärrystä aiheesta ja tuoda pelaajien omat kokemukset ja näkemykset ilmiöstä kuuluviin. Näiden lähtökohtien perusteella päädyin keräämään aineiston teemahaastatteluina. Haastatteluja tein yhteensä kaksi, joihin molempiin osallistui kerralla kolme haastateltavaa. Haastattelut analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, jonka perusteella muodostin kolme pääluokkaa: valta ja päätöksenteko urheilujoukkueissa, häirintä osana urheilukulttuuria ja keinot häirinnän ehkäisemiseksi.

Tutkimuksen tulosten perusteella pelaajat kaipasivat enemmän valtaa päätöksiin sekä tunnetta siitä, että oman äänen saa kuuluviin. Lisää päätösvaltaa pelaajille toivottiin esimerkiksi kapteenien valinnassa, sillä kapteenit toimivat pelaajien äänenä. Valmentajien määrittelemät kapteenit eivät aina olleet pelaajien toivomia, mikä koettiin ongelmallisena.

Tutkimuksesta käy ilmi, että joukkueissa päätöksenteko on valmentajilla ja seuran johdolla. Pelilliset päätökset kuuluvat valmentajille ja muut päätökset seuran johdolle. Joissain tapauksissa seuran johto osallistui myös pelillisiin asioihin, mikä sai negatiivista palautetta haastateltavilta. Seuran johdon vaikutus ulottui joukkueen kokoonpanoon ja päätöksiin kentällä, mikä rajoitti valmentajan toimintavapautta. Vaikka pelaajat toivoivat lisää vastuuta ja valtaa itselleen, päätösvalta ja vastuu jäivät lopulta valmentajien tai seuran johdon käsiin.

Pelaajien omat näkemykset koettiin tärkeiksi, mutta niiden vaikutus päätöksentekoon oli rajoittunut. Useat pelaajat kokivat, että heidän mielipiteitään kuunneltiin, mutta niillä oli vähäinen painoarvo lopullisissa päätöksissä. Pelaajien valta-asema päätöksenteossa ja

keskusteluissa saattoi olla epätasapainoinen; esimerkiksi pelaajien, joilla oli enemmän peliaikaa ja vastuuta, oli helpompi ilmaista mielipiteitään kuin nuorempien ja vähemmän vastuuta saaneiden. Tämä viittaa siihen, että valta-asema vaikuttaa pelaajien kykyyn kommunikoida avoimesti ja vaikuttaa päätöksiin.

Fastingin ja Sandin (2015) mukaan urheilijoiden on yleisesti vaikeaa tuoda ilmi häirintätapauksia niitä kohdatessaan. Tutkimuksen tulokset ovat linjassa tämän kanssa, sillä urheilussa koettu häirintä ja sen ilmoittaminen koettiin usein haasteelliseksi. Ilmapiiri saattaa olla sellainen, että häirintään puuttuminen jää yksilön vastuulle, ja yksilön on perusteltava kohtaamansa häirinnän vakavuus yksityiskohtaisesti. Tällainen ilmapiiri voi vaikeuttaa häirinnästä raportointia ja saada monet jättämään häirintätapaukset ilmoittamatta.

Useat haastateltavat kertoivat häirintään liittyvästä huumorista, joka saattoi estää siihen puuttumisen. Pelaajat saattoivat nauraa häiritseville kommenteille välttääkseen leimautumista vaikeiksi pelaajiksi, mikä saattoi heijastua hiljaisuutena häirintää kohtaan. Tämä on linjassa Lahden ym. (2020) tekemän tutkimuksen kanssa, jossa häirinnän kohteeksi joutuneet pyrkivät sietämään tilannetta osallistumalla häiritsevään vitsailuun, jotta eivät tulisi leimautuneeksi huumorintajuttomiksi tai nipottaviksi.

Tutkimuksesta käy ilmi, että syyllistämisen pelko vaikuttaa häirintään reagoimiseen. Uhrin reaktiot voivat olla monimutkaisia ja valtasuhteiden epätasapaino saattaa saada uhrin tuntemaan syyllisyyttä tai epävarmuutta reagoidessaan häirintään. Tämä viittaa urheilumaailman sisäiseen paineeseen ja normeihin, jotka saattavat vaikuttaa haastateltavien käsityksiin ja vastuuntuntoon häirinnän osalta. Itsensä syyllistäminen voi olla osaltaan merkki siitä, kuinka vallitsevat valtarakenteet ja normit vaikuttavat urheilijoiden ajatteluun.

Tuloksista on nähtävissä tarve selkeille toimintasuunnitelmille häirintätilanteiden varalle urheilumaailmassa. Haastateltavat toivovat, että seurat ottaisivat aktiivisen roolin häirinnän käsittelemisessä ja yksilöiden vastuuta vähennettäisiin. Konkreettisiksi toimintaehdotuksiksi esitettiin säännöllisiä kyselylomakkeita, joiden avulla seurat voisivat selvittää häirinnän esiintymistä joukkueissa.

Seurojen avoimuus ja keskustelun lisääminen häirinnästä ovat keskeisiä, jotta kaikki osapuolet ymmärtäisivät, mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Tämä edistäisi myös häirinnästä raportointia ja vähentäisi sen vähättelyä. Haastateltavat korostivat myös koulutuksen ja tiedon merkitystä, jotta kaikki joukkueessa toimivat henkilöt ymmärtäisivät, mitä häirintä on ja millaisia rajoja sille on asetettava.

Lisääntyneen tietoisuuden ja avoimuuden vuoksi haastateltavat kokivat nyt olevansa valmiimpia tuomaan esiin kokemiaan häirintätilanteita. He ovat tiedostaneet oman vastuunsa ja valmiutensa puuttua häirintään, mutta ymmärtävät myös, että kaikille tämä ei ole yhtä helppoa esimerkiksi ilmapiirin tai vallitsevan valta-aseman vuoksi.

Yhteenvedona voidaan todeta, että urheilumaailmassa koetun häirinnän ilmoittaminen ja siihen puuttuminen ovat monimutkaisia asioita, joita vaikeuttavat yhteiskunnan odotukset, sisäiset konfliktit ja pelko seuraamuksista. Tästä syystä tarvitaan turvallisempia ympäristöjä, joissa pelaajat voivat ilmaista itseään ilman pelkoa häirinnästä. Tutkimus korostaa tarvetta muuttaa urheiluympäristöä, jossa häirintää kohdanneet pelaajat voivat tuntea olonsa turvallisiksi ilmaista itseään avoimesti ja saada tarvittavaa tukea. Lisäksi on tärkeää tunnistaa, että häirintään puuttuminen vaatii laajempaa ymmärrystä ja tukitoimia sekä yksilön että järjestelmän tasolla.

En ole ennen tehnyt haastattelua, ja Hirsjärven ja Hurmeen (2022, s. 35) mukaan haastattelijalta vaaditaan taitoa ja kokemusta sekä kouluttautumista. Näiden asioiden

puuttuminen on voinut vaikuttaa haastattelujen laatuun, koska en osannut valmistautua niihin puuttuvan kokemuksen takia. Ryhmähaastattelu aineistonkeruumuotona on saattanut vaikuttaa tuloksiin, sillä ryhmässä erilaiset persoonat vaikuttavat haastattelun kulkuun ((Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 63). Haastatteluissa huomasin, että se kuka vastasi ensimmäisenä kysymykseen usein määräiti keskustelun suunnan, jolloin toisenlaiset näkökulmat ovat saattaneet jäädä vähemmälle huomiolle. Ryhmissä haastateltavat tiesivät toisensa etukäteen, mikä on voinut luoda turvallisuuden tunnetta ja helpottaa kokemuksista puhumista. Pääosin haastateltavat vastasivat hankaliinkin kysymyksiin melko vapautuneesti, mutta muutamassa kohdassa huomasin kuitenkin varautuneisuutta vastaamisessa. Koen, että tarkentavilla kysymyksillä oli tässä iso merkitys, koska keskustelun edetessä hankaliinkin aiheisiin vielä palattiin, jolloin sain yksityiskohtaisempaa tietoa haastateltavilta.

Seksuaalisuuden rakenteellinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus saavat Suomessa vähemmän huomiota esimerkiksi yläkouluissa ja lukioissa käytetyissä terveystiedon oppikirjoissa. Ne harvoin käsittelevät seksuaalisuutta laajemmin yhteiskunnallisena tai kulttuurisena ilmiönä, mikä voi johtaa siihen, että tärkeät aiheet, kuten suostumus, jäävät vähälle huomiolle. Tällöin esimerkiksi seksuaalisuuden sukupuolittuneisuus ja valtasuhteiden vaikutukset jäävät puuttumaan. (Honkasalo, 2018.) Tämän tarve näkyi myös haastateltavien vastauksissa, joissa korostui koulutuksen lisääminen häirinnästä ja siihen liittyvistä valtasuhteista. Koulutuksen ja ymmärryksen kautta pelaajat osaisivat tunnistaa omia rajojaan ja puuttua epämukaviin häirinnän kokemuksiin paremmin.

Valta-aseman vaikutus ei ollut aineiston mukaan merkittävin haaste häirinnässä tai sen ilmituomisessa, vaan häirintää hyväksyvä ja ylläpitävä kulttuuri. Toki valtarakenteet vaikuttavat myös ilmapiiriin ja sen muuttumattomuuteen esimerkiksi hegemonisen maskuliinisuuden ja miesvaltaisten organisaatioiden kautta (ks. 2.3), jonka vuoksi jatkossa olisikin hyvä tutkia lisää esteistä, jotka voivat vaikuttaa häirinnän ilmituomiseen. Tässä

tutkimuksessa käsiteltiin vain naisten kokemuksia, ja kuten Kokkonen (2019) toteaa, häirintätutkimuksen suuri puute on miesten ja poikien kokemusten selvittäminen, joten jatkossa myös muiden sukupuolten häirintäkokemusten tutkiminen olisi tärkeää. Lisäksi laajempaa tutkimusta urheiluseurojen käytännöistä ja toimintatavoista häirintätilanteiden käsittelyssä olisi syytä tehdä, jotta pystyttäisiin tunnistamaan parhaat toimintamallit ja mahdolliset puutteet nykyisissä toimissa.

LÄHTEET

- Adams, A., Anderson, E., & McCormack, M. (2010). Establishing and Challenging Masculinity: The Influence of Gendered Discourses in Organized Sport. *Journal of Language and Social Psychology*, 29(3), 278–300.
<https://doi.org/10.1177/0261927X10368833>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p). Vastapaino.
- Brackenridge, C. H. (2001). *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Routledge.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Polity.
- Duggleby, W. (2005). What About Focus Group Interaction Data? *Qualitative Health Research*, 15(6), 832–840. <https://doi.org/10.1177/1049732304273916>
- Fasting, K. (2014). The experiences of sexual harassment in sport and education among European female sports science students. *Sport, Education and Society*, 19(2), 115–130. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.660477>
- Fasting, K. (2015). Assessing the sociology of sport: On sexual harassment research and policy. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(4–5), 437–441.
<https://doi.org/10.1177/1012690214554272>
- Fasting, K., Brackenridge, C. H., & Knorre, N. (2010). Performance level and sexual harassment prevalence among female athletes in the Czech Republic. 26–32.
<https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/handle/11250/170709>
- Fasting, K., Brackenridge, C., & Sundgot-Borgen, J. (2004). Prevalence of Sexual Harassment among Norwegian Female Elite Athletes Inrelation to Sport Type. *International Review for the Sociology of Sport*, 39(4), 373–386.
<https://doi.org/10.1177/1012690204049804>
- Fasting, K., & Sand, T. S. (2015). Narratives of sexual harassment experiences in sport. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 7(5), 573–588.
<https://doi.org/10.1080/2159676X.2015.1008028>
- Gaedicke, S., Schäfer, A., Hoffmann, B., Ohlert, J., Allroggen, M., Hartmann-Tews, I., & Rulofs, B. (2021). Sexual Violence and the Coach–Athlete Relationship – A Scoping Review From Sport Sociological and Sport Psychological Perspectives. *Frontiers in Sports and Active Living*, 3.
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fspor.2021.643707>
- Gage, E. A. (2008). Gender Attitudes and Sexual Behaviors: Comparing Center and Marginal Athletes and Nonathletes in a Collegiate Setting. *Violence Against Women*, 14(9), 1014–1032. <https://doi.org/10.1177/1077801208321987>
- Hartill, M. (2013). Concealment of Child Sexual Abuse in Sports. *Quest*, 65(2), 241–254.
<https://doi.org/10.1080/00336297.2013.773532>
- Helsingin Sanomat 31.8.2023. "Hän ehdotti tapaamista ja epäsuorasti pyysi harrastamaan seksiä kanssaan" – useat naiset kertovat millaista häirintää he joutuvat kokemaan.
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009818574.html>. Viitattu 15.12.2023.

- Hentunen, J., Ikonen, J., & Laakso, N. (2019). Seksuaalinen häirintä tenniksessä. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry.
- Hentunen, J., Laakso, N., & Ikonen, J. (2018). Häirintä jalkapallo- ja jääkiekkomaajoukkueissa. Selvitys pelaajien kokemasta seksuaalisesta ja sukupuoliin perustuvasta häirinnästä. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry. <https://suek.fi/wp-content/uploads/2020/06/Ha%CC%88irinta%CC%88-jalkapallo-ja-ja%CC%88a%CC%88kiekkomaajoukkueissa.pdf>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523458123/tutkimushaastattelu-teemahaastattelun-teoria-ja-kaytanto>
- Honkasalo, V. (2018). Mitä jää #metoo -kampanjan varjoon? Sukupuolentutkimus, 31(1).
- Hyvönen, H. (2018, helmikuuta 8). Kuinka miehiä hallitaan? Poliitikasta. <https://politiikasta.fi/kuinka-miehia-hallitaan/>
- Iltta-Sanomien 17.9.2023. Seksuaalinen häirintä: Naiset kertovat epäasiallisesta käytöksestä pesäpalloilussa. <https://www.is.fi/urheilulehti/parhaat/art-2000009702925.html>. Viitattu 15.12.2023.
- Juvonen, T. (2017). Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvaara, A. L. Aho, & R. Granfelt (Toim.), Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino.
- Kaski, S., Heikkinen, A., & Lintunen, T. (2022). Urheilijoiden myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia suomalaisessa kilpaurheilussa.
- Kokkonen, M. (2012). Seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja, 2012(5).
- Kokkonen, M. (2019). Liikunta ja urheilu – sukupuoliin perustuva ja seksuaalinen häirintä: Mitä siitä tiedetään tutkimuksen valossa? Liikunta ja tiede, 56(1). <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/63238/1/lt1195357lowresref148b784cd44f0fa1cd250cdf9f2020.pdf>
- Kokkonen, M., Liikuntatieteellinen tiedekunta, Faculty of Sport and Health Sciences, Liikuntapedagogiikka, & Sport Pedagogy. (2018). Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueissa tai liikuntaryhmässä: Henkisen pahoinvoinnin näkökulma. Liikuntatieteellinen seura. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/62461>
- Kyllönen, M. (2020). Kiusaaminen ja häirintä luistelulajeissa. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry.
- Lahti, A., Kyllönen, M., Pusa, S., Tolvanen, A., & Laakso, N. (2020). HÄIRINTÄ SUOMALAISSA KILPAURHEILUSSA. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry.
- Laki 39/1889. (ei pvm.). FINLEX® - Ajantasainen lainsäädäntö: Rikoslaki 39/1889. Oikeusministeriö, Edita Publishing Oy. Noudettu 8. lokakuuta 2023, osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

- Laki 609/1986. (ei pvm.). FINLEX® - Ajantasainen lainsäädäntö: Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. Oikeusministeriö, Edita Publishing Oy. Noudettu 8. lokakuuta 2023, osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Lang, M., Mergaert, L., Arnaut, C., & Vertommen, T. (2023). Gender-based violence in sport: Prevalence and problems. *European Journal for Sport and Society*, 20(1), 57–78. <https://doi.org/10.1080/16138171.2021.2003057>
- Martin, P. Y. (2001). 'Mobilizing Masculinities': Women's Experiences of Men at Organization, 8(4), 587–618. <https://doi.org/10.1177/135050840184003>
- Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: E-kirja opiskelijalaitos. International Methelp, Booky.fi.
- Mountjoy, M., Brackenridge, C., Arrington, M., Blauwet, C., Carska-Sheppard, A., Fasting, K., Kirby, S., Leahy, T., Marks, S., Martin, K., Starr, K., Tiivas, A., & Budgett, R. (2016). International Olympic Committee consensus statement: Harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50(17), 1019–1029. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096121>
- Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvoori, A. L. Aho, & R. Granfelt (Toim.), Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino.
- Rannikko, A. (2016). Autenttisuuden ja arvostuksen analogiat: Sukupuolen risteyskiä vaihtoehtoliikunnan moraalisisä järjestyksissä. Teoksessa Urheilun takapuoli (ss. 250–274). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 186, Tiede.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2018, kesäkuuta 15). Tasa-arvobarometri 2017 [Sarjajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160920>
- THL. (2020). Seksuaalinen häirintä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/seksuaalinen-hairinta>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Uzieblo, K., & Van Den Eede, F. (2017). Profiling perpetrators of interpersonal violence against children in sport based on a victim survey. *Child Abuse & Neglect*, 63, 172–182. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.029>
- YLE 26.9.2023. Ulvilan Pesä-Veikkojen naisten joukkueen valmentajan seksuaalirikosepäily siirtyy Urheilun eettiselle kurinpitolautakunnalle. <https://yle.fi/a/74-20051991>. Viitattu 14.12.2023.
- YLE 9.11.2023. VPS:n urheilujohtaja lähetti häiritseviä viestejä työntekijöille – seura olisi salannut antamansa varoituksen, ellei asia olisi vuotanut medialle. <https://yle.fi/a/74-20059530>. Viitattu 15.12.2023.

LIITTEET

Liite 1. Kandidaatintutkielman tutkimustiedote

YHTEISKUNTATIETEIDEN JA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

FILOSOFIAN LAITOS

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

1. Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan Milja Piesasen kandidaatin tutkimukseen, jossa selvitetään valta-aseman vaikutusta häirinnän ilmituomiseen ja käsittelyyn lentopallossa

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojesi käsittelystä.

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää, miten valta-aseman koetaan vaikuttavan siihen, miten häirintätapauksia voidaan tuoda ilmi ja käsitellä lentopallon pääsarjatasolla pelaajien näkökulmasta.

Sinua pyydetään tutkimukseen, koska olet pelannut tai pelaat lentopallon Mestaruusliigassa. Tutkimukseen osallistuu noin kuusi naispelaajaa, jotka ovat pelanneet Mestaruusliigassa 2020- luvulla.

Osallistuvista henkilöistä ei kerätä tietoja muista lähteistä.

Henkilötietojasi käsitellään ainoastaan tässä tiedotteessa kuvattua tutkimustarkoitusta varten, eikä sinuun oteta myöhemmin uudestaan yhteyttä.

2. Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää osallistumisen tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana. Tästä ei aiheudu sinulle kielteisiä seurauksia.

Peruuttaessasi suostumuksesi henkilötietojesi käsittelyyn, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja ei voida käsitellä osana tutkimusta, vaan ne hävitetään, mikäli niiden poistaminen aineistosta on mahdollista.

3. Tutkimuksen kulku

Haastatteluissa tutkitaan haastateltavien näkemyksiä siitä, miten he kokevat valta-aseman vaikuttavan siihen, miten häirintätapauksia voidaan tuoda ilmi tai miten niitä voidaan käsitellä. Haastattelut järjestetään marraskuun 2023 aikana. Haastattelut toteutetaan kolmen henkilön ryhmähaastatteluina, ja haastattelut kestävät arviolta noin 60 minuuttia. Haastattelut tallennetaan, ja tutkija litteroi äänen kirjalliseen muotoon. Tämän jälkeen tallenteet tuhoataan. Haastatteluun osallistuminen ei vaadi erityistä valmistautumista.

Haastattelut toteutetaan etänä käyttämällä Jyväskylän yliopiston Zoom palvelua. Haastateltavien nimiä (ml. muut tunnistetiedot kuten ikä, tehtävänimike) tai heidän työnantajinaan toimivia yrityksiä ei julkaista osana tulosten raportointia.

4. Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat hyödyt

Tutkimukseen osallistumisesta ei ole sinulle itsellesi välitöntä hyötyä. Tutkimustuloksista saat kuitenkin halutessasi vertailutietoa muiden pelaajien kokemuksista liittyen valta-aseman vaikutuksiin häirintätapauksissa.

Tutkimus tuo lisäarvoa sekä tieteelle että yhteiskunnalle tarjoamalla tietoa ja oivalluksia seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ja valta-aseman yhteydestä urheiluseuroissa. Näiden tietojen avulla voidaan pyrkiä parantamaan seurojen käytäntöjä ja edistämään turvallisempaa ja oikeudenmukaisempaa urheiluympäristöä.

5. Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet

Seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä puhuminen voi aiheuttaa epämukavia tunteita. Näihin etukäteen varautuminen voi olla hankalaa, mutta esimerkiksi keskisten asioiden miettiminen etukäteen voi helpottaa. Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi haastattelutilanteessa ja tutkimuksessa yleisesti pyritään kiinnittämään erityishuomiota tutkimuseettisiin periaatteisiin.

6. Tutkimuksen kustannukset ja korvaukset tutkittavalle sekä tutkimuksen rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota, eikä tutkimukselle ole myönnetty erillistä rahoitusta.

7. Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu yksi kandidaatin tutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa: <https://jyx.jyu.fi/>

8. Lisätietojen antajan yhteystiedot

Lisätietoja tutkimuksesta antaa tutkimuksentekijä: Milja Piesanen, kandiopiskelija, yhteiskuntapolitiikka,
[milja.i.piesanen\(at\)student.jyu.fi](mailto:milja.i.piesanen(at)student.jyu.fi)